

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 12(165): 18-22
 УДК 330.34:316.42
 JEL O 100

Л. Кириленко, канд. екон. наук, доц.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

НЕОБХІДНІСТЬ, СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Обґрунтовано підходи до розуміння сутності процесів соціалізації економічної системи, що виступають дієвим каталізатором перетворення людини в активного суб'єкта, який здобуває повноваження на регулювання соціально-економічних процесів відповідно до своїх власних цілей, умов та потреб розвитку; підходи до аналізу проблеми адаптації національної економіки до вимог постіндустріального суспільства: основна ідея національної соціалізації економічної політики полягає в усвідомленні та реалізації того, що забезпечення суспільного добробуту є прерогативою не тільки держави, але й кожного громадянина України; стратегічним напрямом економічної політики в процесі соціалізації є спрямованість зусиль держави на розвиток здібностей громадян до самозабезпечення, і як наслідок – до самореалізації; ініціювання механізмів самоорганізації; розвиток соціального партнерства. Розроблено пропозиції щодо формування цілісної дієвої соціальної стратегії на основі поетапного розмежування завдань та виділення пріоритетів соціалізації економічної системи.

Ключові слова: соціалізація; соціалізація економічної системи; соціальна орієнтація економічного розвитку; соціальна стратегія; постіндустріальне суспільство.

Вступ. Соціалізація соціально-економічної системи за своїм змістом є результатом узгодження взаємодії між продуктивними силами і відносинами економічної власності відповідно до вимог законів і координаційної діяльності з боку певних інститутів. Характерна риса постіндустріального суспільства полягає в тому, що воно буквально пронизано процесом соціалізації, який є масштабним, стійким і постійним співробітництвом, що зумовлює зацікавлене, взаємовигідне, відкрите людське спілкування, посилюючи необхідність подолання замкненості (відчуженості). У такому контексті, соціалізація розглядається як процес, завдяки якому забезпечується включення індивіда в систему соціальних дій. Вона повністю визначається потребами суспільної інтеграції, що є одним із функціональних імперативів постіндустріальної економічної системи. Ще більш виразно зазначена позиція проявляється в межах структурного функціоналізму. Таким чином, сучасне розуміння процесу соціалізації економічної системи має очевидний дослідницький інтерес у зв'язку із кардинальними змінами, що відбуваються в сучасному соціумі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти проблеми соціалізації економіки знайшли відображення в роботах представників зарубіжної економічної думки Р. Гільфердінга, Й. Шумпетера, Дж. Гобсона, Дж. М. Кейнса, Р. Гейлбронера. Проблема соціалізації економіки досліджується багатьма вітчизняними науковцями: О. Беляєвим, А. Бебело, А. Гальчинським, Ю. Зайцевим, С. Мочерним, В. Гришкіним, С. Тарасовим, М. Деевой, а також відомими російськими економістами Л. Абалкінін, А. Бузгалінін, Т. Заславською, В. Іноземцевим, Т. Юр'євою та ін. Однак, процеси трансформації суспільства усе з більшою гостротою вимагають дослідження поставленої проблеми, що безпосередньо пов'язана з формуванням соціально-орієнтованої національної моделі економіки.

Нині недостатньо розкриті можливі стратегічні напрями та тенденції соціалізації економічної системи на основі виділення пріоритетів її розвитку в сучасних умовах.

Методологія дослідження. У відповідності до мети та завдань дослідження в статті використовуються фундаментальні та спеціальні наукові методи. Вивчення сутності соціалізації в економічній системі ґрунтується на системі принципів (розвитку, детермінізму, єдності і відмінності досліджуваних процесів і явищ) і методів (абстрагування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, спостереження). При дослідженні напрямів економічної політики в процесі соціалізації використані

методи сучасної економічної теорії (системний, еволюційний, інституційний, статистичний аналіз).

Інформаційну основу дослідження становлять дані офіційної статистики міжнародних організацій та результати досліджень, що містяться в монографіях, статтях вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріалах періодичних видань.

Результати. Застосування терміну "соціалізація" до економічної системи в цілому або до окремих її елементів є доречним, коли зміст терміну розглядають як посилення елементів суспільного регулювання в економічному відтворенні з наголосом на відтворенні людини. У такому розумінні, соціалізацію слід представляти як послідовне, поетапне включення людини в різні сектори соціально-економічного процесу, зайняття в цьому просторі власної ніші, яка б відповідала потребам і можливостям індивідуума, відповідному рівню культури, залежно від стратегії і тактики економічної поведінки. При цьому, переносячи даний термін з соціології в економічну теорію, у ньому необхідно утримати смисловий зв'язок між поняттями "індивід – норми – суспільство", наповнивши її власним економічним змістом, використовуючи для цього не соціологічні, а економічні підходи до взаємозв'язку людини і суспільства.

Складність цього полягає в тому, що соціалізація – це "наскрізний" процес, який охоплює відразу три рівні економіки: нанорівень економіки окремих індивідів, мікрорівень економіки організацій, фірм і макрорівень економіки – держави. При цьому, відносини в системі "економічна система-суспільство", "індивід-суспільство" якісно змінюються під час розгортання економічного процесу під впливом нескінченного різноманіття культурних, політичних, інформаційних, природних та інших чинників. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що термін соціалізація як сукупність характеристик, об'єктивно і суб'єктивно виражають відповідні можливості людини (групи людей, суспільства в цілому), має історичний характер [9, с.16-17].

Інтенсивність процесів соціалізації залежить не лише від періоду історичного розвитку певних економічних систем, а і від їх техніко-технологічного типу. Фактори, які прискорюють процес соціалізації, є:

- економічний фактор (пов'язаний з процесом виробництва, який слід розглядати як безмежне зростання влади людини над природою, що знаходить свій прояв через певні заходи, спрямовані на економію праці та підвищення її продуктивності);
- людський фактор (соціальна природа людини; соціально-культурний прогрес цивілізації);

- комунікаційний фактор (розширення і поглиблення соціальних та економічних зв'язків; формування все-світнього інформаційного простору);
- інноваційний фактор (розвиток нових інформаційних технологій; нові комунікаційні технології) [9, с. 17].

Теоретична інтерпретація соціалізації економіки в еволюційному розвитку, представляється як безмежно зростаючий, за своєю складністю, процес, який змінюється від первісних абстрактно-спрощених варіантів до більш конкретного процесу. Використання цивілізаційного (постіндустріального) підходу до дослідження соціалізації економіки дає можливість звузити просторові і часові межі дослідження соціалізації до процесів, які активно проявили себе в економіці постіндустріальних країн у середині ХХ ст. Таким чином, постіндустріальний підхід виступає методологічною базою дослідження соціалізаційного процесу у сучасній економічній системі. Оскільки теорія постіндустріального суспільства має необхідний набір методологічних інструментів аналізу, то це дає можливість досліджувати соціалізацію з позицій взаємодії успадкованих і придбаних нею властивостей, через призму взаємовпливу економічних і соціальних чинників, соціальної та економічної ефективності, соціальної та ринкової справедливості. Застосування запропонованого підходу удосконалив апарат дослідження цієї проблеми та допоможе провести комплексний аналіз і зробити низку висновків щодо управління соціалізацією економічної системи в умовах ринкової трансформації.

Постіндустріальне суспільство характеризується якісними змінами в матеріальних умовах життя суспільства, які багато в чому зумовлені науково-технічною революцією (гнучкі технології, автоматизація виробництва, інформатизація і комп'ютеризація, глобальні транспортні і інформаційні мережі і т. ін.). Розвиток науково-технічного прогресу об'єктивно впливає на соціалізацію, оскільки: по-перше, зростають масштаби виробництва, якість продукції, її відповідність сучасним вимогам; по-друге, відбуваються зміни у змісті і характері праці, яка стає творчою, пов'язаною з використанням переважно духовних здібностей та інтелекту працівників; по-третє, виконання працівниками складної специфічної роботи призводить до зміни відносин експлуатації відносинами соціального партнерства між робітниками і роботодавцями, стає умовою і стимулом до реалізації соціальних потреб працюючих. Таким чином, соціалізація економіки, орієнтація на розвиток людини постають як процеси постійного пошуку й удосконалення засобів її реалізації на шляхах науково-технічного прогресу. Тут діє загальне правило: чим вищий економічний потенціал суспільства, тим більше можливостей в індивідуума розкрити свій творчий потенціал, долучитися до зростання економічної сфери, суспільного добробуту.

Розуміння змісту поняття соціалізації економіки в умовах становлення постіндустріального суспільства полягає у трансформації економічної діяльності, тобто у кардинальній зміні способу її здійснення, організації виробництва та виробничих відносин унаслідок зміни і розвитку як виробничої, інформаційної і знаннєвої, так і загальної культури працівників, трансформації їх ставлення до оточення загалом і середовища життєдіяльності зокрема. Отже, в умовах становлення постіндустріального суспільства становлення інституцій сучасної економічної системи відбувається розвиток якісно нових суспільних форм функціонування найманих і самозайнятих працівників в їх взаємодії з іншими суб'єктами господарювання.

Таким чином, поняття "соціалізація економіки" формує нові елементи економічної системи, що характеризує постіндустріальний розвиток, до якого має прагнути

усе людство. З цього випливає, що загальна закономірність соціалізації економіки формулюється як специфічна закономірність економіки постіндустріального суспільства. Тобто, постіндустріальна економічна система дає можливість розглянути процес соціалізації з погляду нагромадження елементів якісно нового соціально-економічного стану. Вона інтегрує і прискорює в економічному просторі різні сторони відтворювальних процесів. Її основою виступає становлення нової сутнісної форми існування системи: соціалізованої економічної системи.

Соціалізована економічна система має в ролі основної функції обслуговування потреб суспільства, головного його суб'єкта й об'єкта – людини. Як відомо, людина не обмежується лише споживанням матеріальних благ: вона повинна задовольняти свої соціальні і духовні потреби. Більше того, усі ці потреби не можуть бути раз і назавжди даними (у кількісному і якісному аспекті) – вони мають історичний характер та змінюються залежно від різних обставин. По суті, проблема соціалізації економіки зводиться до ціннісного ставлення людини до життя, до якості задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людей. Високий рівень знань, самооцінки та відповідальності людини формує нові потреби не лише економічного, але й соціального, духовного спрямування, що пов'язані із стрімким розвитком нового виду власності – інтелектуальної. І, відповідно, з потребою використовувати цю власність у своїх інтересах в усіх сферах економічної та позаекономічної діяльності: у праці, забезпеченні творчого її характеру, прийнятті рішень, управлінні, розподілі, конкурентній боротьбі за зміну свого соціального статусу, у забезпеченні політичної, економічної, екологічної, культурної та духовної безпеки, у чому, власне, і виявляється сутність соціалізації як суспільного, так і економічного життя. Отже, духовний розвиток, з одного боку, слугує чинником підвищення матеріального добробуту людини, з іншого – ставить розумну верхню межу задоволення потреб. Звільнившись від споживання і нагромадження зростаючих матеріальних благ, вже духовнорозвинена людина спрямовується на збільшення духовності. Духовність надає можливість людині одночасно бути високоосвіченою, комунікабельною, соціально і матеріально забезпеченою. Розвиваючи духовність, людина знаходиться в процесі нескінченної гармонізації матеріального і духовного, у результаті це позначається на темпах економічного розвитку у бік якісного зростання.

Важливим етапом соціалізації економічної системи в Україні має стати активна соціальна політика, але за умови стабілізації та поживлення економіки. На цьому етапі найважливішими умовами її соціалізації стає істотне піднесення ефективності економіки, зусиль на розв'язання найгостріших соціальних проблем та формуванні нових механізмів реалізації соціальних програм, які б забезпечували скорочення безпосередньо бюджетних витрат і раціональніше використання інших джерел ресурсів для функціонування та розвитку соціальної сфери. Суттєвим аспектом у зміні цієї моделі соціалізації є перехід від переважно соціальної підтримки до соціального страхування з диференціацією ризиків і залежністю розмірів страхових виплат від страхових внесків. Це – одна з найважливіших форм переходу від системи соціального патерналізму до адресної соціальної системи, що принципово змінює і характер даного блоку економічних відносин.

Найефективнішою та найраціональнішою формою соціальної політики у розвинутих країнах вважається модель адресної соціальної допомоги. Однак дана модель вимагає адекватних перетворень в економіці (що формує можливість) і в політиці (що визначає прийнят-

тя рішень). Серед основних рис адресної соціальної політики слід виокремити:

- поетапне визначення пріоритетів соціальної політики;
- диференціацію виплат соціальної допомоги держави відносно різних верств населення;
- конкретне (адресне) виокремлення категорій одержувачів соціальної допомоги;
- забезпечення доведення фінансових результатів до одержувачів соціальної допомоги у повному обсязі;
- збереження з органічним нарощуванням потенціалу ключових галузей соціальної сфери;
- визначення та розмежування повноважень, а також їх фінансове забезпечення при реалізації соціальних завдань між відповідними рівнями бюджетної системи.

Формування адресної соціальної підтримки потребує введення в Україні цільового принципу в системі розподілу та використання соціальних трансферів через налагоджену систему міжбюджетних відносин. Даний механізм характеризується одним з основних рівнів соціалізації національної економіки – охоплення так званих нижніх ланок адміністративно-територіальної ієрархії через муніципалізацію та регіоналізацію соціальної політики у тому сенсі, що вона має бути спрямована на людей. Це дасть можливість підвищити ефективність витрачених бюджетних коштів, оскільки уможливіть значною мірою визначити соціальну орієнтацію на більш адресному (регіональному) рівні.

Необхідно назвати головні напрями соціалізації економіки:

- збільшення частки сукупного працівника в національному доході розвинутих країн світу, що виявляється в зростанні індивідуальних доходів громадян, зокрема й за рахунок підвищення заробітної плати, а також у відповідних змінах в обсязі фонду споживання;
- трансформація характеру та змісту праці в бік зменшення суперечностей між працею та капіталом; зміна місця та ролі працівника в системі прийняття рішень через інститути соціального партнерства, соціальної відповідальності, соціальної конкуренції.
- розвиток інтелектуальних можливостей та інтелектуального капіталу працівників відповідно до нових потреб і вимог спільного виробництва;
- суттєві та динамічні зміни в системі відносин власності, зокрема трансформації форм вияву та функціонування приватної власності, виникнення та розвиток нових типів і форм власності (зокрема таких, як інтелектуальна власність, власність у сфері інформації, колективна власність працівників тощо);
- збільшення можливостей реалізації особистістю своїх потреб за рахунок більш вільного доступу до послуг освіти, охорони здоров'я, мистецтва тощо;
- збільшення соціальної ролі держави за рахунок посилення соціальної спрямованості бюджетів розвинутих країн світу та відповідного посилення державного соціального захисту та гарантій малозабезпеченим і непрацездатним верствам суспільства;
- поява й розвиток середнього класу та зростання його ролі в економічному середовищі, системі відносин власності тощо;
- соціальна спрямованість економічних відносин, що не обмежується лише сферою споживання, а втілюється в соціалізації та гуманізації економічних та виробничих відносин через цільову орієнтацію економічних важелів на різнобічний розвиток особистості та підвищення добробуту населення, поєднання інтересів виробників і споживачів.

Відтворення ефективної моделі соціально-орієнтованої економіки в сучасних умовах глобальних трансформацій, забезпечення на цій основі якісного економічного зростання і в цілому сталого розвитку країн як невід'ємного атрибуту загальноцивілізаційного прогресу суспільства потребують постійного удосконалення і трансформації національного господарського механізму, соціалізації його визначальних функцій. Соціальна трансформація економічної системи покликана раціоналізувати структурні та інституціональні зрушення в економіці будь-якої країни, спрямовуючи останні у русло загальносвітових тенденцій соціалізації та гуманізації економічного розвитку, супроводжувати об'єктивні процеси динамізації макро- та мікроекономічного середовища.

Особливо значущої ваги пріоритети, потреби і необхідність соціальної спрямованості економічних реформ набувають в Україні, адже національна економіка на всьому етапі своєї постсоціалістичної трансформації не лише не відновила свого виробничого потенціалу, а й великою мірою втратила ті ознаки соціальної держави, які були притаманні їй раніше. У цьому зв'язку, проведення моніторингу соціальних змін в Україні, діагностування соціально-економічних деструкцій і дисбалансів з метою адекватного і вчасного коригування державної політики у цій сфері є актуальними, оскільки дають можливість оптимізувати соціальну трансформацію внутрішньої економічної системи і мобілізувати необхідні для цього ресурси та капітал.

Новітньому етапу соціально-економічних змін в Україні, після зламу тенденції кризового розвитку суспільного виробництва 1990-х рр., до останнього часу була притаманна значна динаміка, про що свідчить приріст багатьох макроекономічних індикаторів, починаючи з 2001 р., зокрема реального ВВП, промислового виробництва, грошових доходів населення і заробітної плати, зайнятості.

Тобто, за кількісними параметрами розвитку Україна швидкими темпами протягом 2001-2012 рр. відновлювала виробничий потенціал, залучаючи у його відтворення як внутрішні, так і зовнішні інвестиції, кредитні ресурси, відбудовуючи громіздкий промисловий сектор економіки, орієнтований переважно на зовнішні ринки. Разом з тим, відповідність такого зростання загальносвітовим трендам соціального та економічного розвитку, або якість національного економічного зростання викликає значні сумніви.

У цьому контексті передусім необхідно підкреслити, що відносно низькі питомі значення суспільного продукту в Україні обумовлюють й високий рівень бідності українського населення, значну макроекономічну нестабільність, не сприяють поліпшенню авторитету нашої країни у світі, дестимулюють відтворювальні економічні процеси. Так, за оцінками ООН, 44,7% населення України перебувають за межею бідності, тобто проживають, згідно із ООНівськими критеріальними показниками бідності для країн Східної Європи, менше, ніж за 4 дол. США у день. Зазначений рівень бідності в Україні набагато перевищує показники постсоціалістичних країн Центральної і Східної Європи, таких як Чехія (1%), Хорватія (10%), Словаччина (11%), Угорщина (16%), Польща (21%), Македонія (22%), Болгарія (40%). На теренах колишнього СРСР Україна за цим індикатором добробуту набагато відстає від Білорусі, Литви, Латвії, Естонії [6].

Україна відноситься до країн із середнім рівнем розвитку людського потенціалу, значною мірою відстає за показниками міжнародної конкурентоспроможності від інших постсоціалістичних держав, таких як Росія, Білорусь, Азербайджан і перебуває приблизно на однакових щаблях розвитку із Албанією, Боснією і Герцеговиною, Македоні-

єю. У рейтингу 2008-2010 рр. показників Індексу глобальної конкурентоспроможності Україна зайняла 72 позицію зі 134 країн, які досліджувались, наростивши лише одне рейтингове місце відносно минулого річного рейтингу. З іншого боку, Україна поступилася за глобальною конкурентоспроможністю усім прибалтійським країнам, Росії (51 місце у рейтингу), Азербайджану (69 місце) [6].

Стратегічно важливим завданням для України у контексті досягнення високого конкурентного статусу країни та забезпечення високих життєвих стандартів в країні є опанування науково-технологічною моделлю розвитку. Для цього існують такі об'єктивні передумови, як наявність визнаних у світі власних наукових шкіл та унікальних технологій, здатних забезпечити розвиток високотехнологічного виробництва світового рівня. Лише шляхом повноцінної розбудови національної інноваційної системи в Україні будуть створені реальні передумови для радикального оновлення технологічного рівня виробництва, підвищення продуктивності праці і, як наслідок, помітних соціальних трансформацій економічної системи.

Висновки: Вихід національної економіки зі структурної та інноваційної криз, елімінавання наслідків негативного впливу сучасної глобальної фінансової кризи та розгортання світової економічної рецесії, ендогенна стабілізація ринкової кон'юнктури із мінімальними соціальними втратами можливі лише на основі стратегії нарощування міжнародної конкурентоспроможності країни, важливим інструментом якої є антициклічне регулювання національної економіки. Як свідчить світовий досвід, за умов відкритості економіки можливості якісного економічного зростання нарощуються за рахунок інноваційних конкурентних переваг на стадіях експансії з подальшим їх використанням у періоди рецесій та шляхом формування стратегічного запасу технологічної міцності країн, що є також закономірним наслідком реалізації збалансованої антициклічної політики. Високорозвинені країни проводять антициклічну політику шляхом оперативної діагностики і ефективного реагування на коливання ринкової кон'юнктури за допомогою застосування широкого інструментарію та формування запасу технологічної міцності держав, який уможливує у мінімально можливих термінах нейтралізувати негативні кризові явища в економіці. З іншого боку, під час кризи завжди здійснюються великі відкриття, тому держава не має права скорочувати програми розвитку науки та інновацій, що є ефективним інструментом антициклічного регулювання економіки у довгостроковому періоді. Інноваційний розвиток України тепер можливий як ніколи раніше і уряд не має втратити цей шанс, а використовувати його для інноваційного прориву.

Своєчасна розробка та ефективне практичне запровадження відповідних заходів, спрямованих на зміцнення міжнародного конкурентного статусу України шляхом розбудови її інноваційного та науково-технологічного потенціалу, активізацію компенсаторних механізмів елімінації негативного впливу економічних циклів на національну економіку в цілому виражають об'єктивну необхідність. Лише за таких умов, під впливом сучасних тенденцій глобального кризового розвитку, стануть дійсністю якісні соціальні трансформації економічної системи, що втілюватимуться як у вигляді раціоналізації та оптимізації державної економічної і соціальної політик, так і шляхом вибудовування висококонкурентної національної економічної моделі, здатної належно реагувати на зовнішні виклики і забезпечувати соціальну злагоду у суспільстві.

Дискусія: Аналіз проблеми соціалізації економічної системи та соціалізації економічної політики в наукових працях свідчить, що дослідження в цій науковій царині є досить фрагментарними. Відсутня загальноприйнята точка зору щодо проблеми імплементації в національну економічну систему механізмів реалізації державної економічної політики, соціального підприємництва, соціальних інновацій та соціальних фінансів. Дискусійними залишаються підходи щодо обґрунтування меж, форм, методів та засобів державного втручання в соціальну сферу на сучасному етапі розвитку.

Список використаних джерел

1. Беляев О.О. Соціально-економічна трансформація: теорія та практика здійснення в Україні: Навч. посіб. / О.О. Беляев – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.
2. Бебело А.С., Бебело С.А., Коровський А.В. Соціалізація і гуманізація економічних відносин: Навч. посіб. / За заг. ред. А.С. Бебело. – К.: КНЕУ, 2007. – 240 с.
3. Гесьць В.М. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально-орієнтованої економіки в Україні // Економіка України. – 2000. – № 1. – С. 4-11; № 2. – С. 4-12.
4. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: Монографія / Ю.К. Зайцев. – К.: КНЕУ, 2002. – 188 с.
5. Лагутін В.Д. Людина і економіка. Соціоекономіка / В.Д. Лагутін. – К.: Просвіта, 1996. – 178 с.
6. Міжнародний валютний фонд, База даних Світового економічного огляду, квітень 2008; Всесвітній економічний форум – <http://gcr.weforum.org/gcr/>.
7. Гильфердинг Р. Капитализм, социализм и социал-демократия: сборник статей и речей Р. Гильфердинга. – М.:– Л.: Госиздат, 1928. – 142 с.
8. Гришкін В.О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи / В.О. Гришкін. Дніпропетровський національний університет. – Д.: Пороги, 2005. – 498 с.
9. Соціальна економіка: навч. посіб. / [О.О. Беляев (кер. авт. кол.), С.Б. Ніколаев (наук. ред.), А.В. Келічавий та ін.] – К.: КНЕУ, 2014. – 481 с.

Надійшла до редколегії 02.12.14

Л. Кириленко, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

НЕОБХОДИМОСТЬ, СУЩНОСТЬ И НАПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Обоснованы подходы к пониманию сущности процессов социализации экономической системы, которые выступают действенным катализатором превращения человека в активного субъекта, который приобретает полномочия на регулирование социально-экономических процессов согласно своим собственным целям, условиям и потребностям развития; подходы к анализу проблемы адаптации национальной экономики к требованиям постиндустриального общества: основная идея национальной социализации экономической политики состоит в осознании и реализации того, что обеспечение общественного благосостояния является прерогативой не только государства, но и каждого гражданина Украины; стратегическим направлением экономической политики в процессе социализации есть направленность усилий государства на развитие способностей граждан к самообеспечению, и как следствие – к самореализации; иницирование механизмов самоорганизации; развитие социального партнерства. Разработано предложения относительно формирования целостной действенной социальной стратегии на основе поэтапного размежевания задач и выделения приоритетов социализации экономической системы.

Ключевые слова: социализация; социализация экономической системы; социальная ориентация экономического развития; социальная стратегия; постиндустриальное общество.

L. Kyrylenko, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE NECESSITY, NATURE AND DIRECTION OF SOCIAL ORIENTATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Approaches to understanding the nature of the process of socialization of the economic system, appearing to be an effective catalyst in the transformation of an active subject, who gets the power to regulate social and economic processes in accordance for their own purposes, conditions and development needs; approaches to the analysis of problems of adaptation the national economy to the requirements of the post-industrial society, the basic idea of national socialization policy is to be aware and implementing that provision social welfare is the prerogative not only the state but also every citizen of Ukraine; strategic direction of economic policy in the socialization process is the focus of efforts State to develop the abilities of citizens to self-sufficiency, and as a result – to self-realization; initiation mechanisms of self-organization; development of social partnership. suggestions on the formation of an effective integrated social strategy based on gradual delineation of tasks and allocation priorities socialization of the economic system are worked out.

Key words: socialization; socialization of economic system; social orientation of economic system; social strategy; postindustrial society.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 12(165): 22-25

УДК 338.246

JEL L31

Н. Ігнатович, канд. екон наук, доц.,

В. Гура, канд. екон наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто теоретичні та прикладні аспекти формування і реалізації концепції соціального підприємництва у світовій економіці. Виділено основні ознаки соціального підприємництва. На основі узагальнення зарубіжного досвіду здійснення соціального підприємництва визначені провідні форми його організації, зокрема, неприбуткові недержавні організації, бізнес з соціальною місією, соціальні кооперативи, а також пріоритетні сфери і основні напрями сучасного розвитку. Досліджено особливості державної підтримки соціального підприємництва у різних країнах світу.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальні підприємства, благодійність, неприбуткові недержавні організації, бізнес з соціальною місією, соціальні кооперативи.

Вступ. В умовах сучасної світової економіки важливим напрямом вдосконалення останньої виступає розвиток соціального підприємництва. Соціальне підприємництво (Social Entrepreneurship) надає можливість часткового й динамічного вирішення на місцевому рівні тих гострих соціальних проблем, які неспроможна вирішити держава, а також включення в економічну діяльність тих підприємств, які ставлять за мету не лише одержання прибутку, збагачення, накопичення капіталу, але й її спрямування на підтримку уразливих груп населення, створення нових робочих місць, пом'якшення та вирішення соціальних проблем країни. Соціальне підприємництво динамічно зростає у багатьох країнах світу, передусім в європейських країнах, успішно вирішуючи питання безробіття, соціального захисту та соціальної адаптації у суспільстві. За сучасних умов надзвичайно скрутного та кризового фінансово-економічного стану нашої країни, який вкрай обмежує реальні можливості держави розв'язувати нагальні соціальні проблеми, розвиток соціального підприємництва може виступати як альтернативний шлях пом'якшення гостроти даних проблем. Все це й обумовлює актуальність дослідження зарубіжного досвіду розвитку соціального підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Світове наукове товариство та фахівці, які представляють сучасний бізнес, в останні роки почали звертати увагу на дослідження проблем розвитку соціального підприємництва як на національному, так і на глобальному рівнях. Різноманітні соціальні аспекти підприємництва висвітлювалися у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема таких, як І. Березяк, З. Галушка, А. Зінченко, А. Садков, І. Салій, К. Смаглій, Н. Супрун, В. Удодова, В. Шаповал та ін. У зарубіжних наукових працях проблеми розвитку соціального підприємництва досліджуються в роботах таких фахівців, як В. Вайнер, М. Гульбекян, А. Керролл, М. Ван Марревік, Я. Санда, Ф. Спреклі та ін.

Проте у цих дослідженнях недостатня увага приділена дослідженню та узагальненню сучасного зарубіжного досвіду формування та функціонування соціального під-

приємництва, що виступає як важливе наукове підґрунтя для розв'язання гострих вітчизняних проблем соціально-економічного розвитку. Тому мета статті полягає в узагальненні сучасного зарубіжного досвіду формування концепції соціального підприємництва та виявленні шляхів, а також особливостей її практичної реалізації у різних країнах світу для розробки вітчизняної моделі розвитку та функціонування соціального підприємництва.

Методологія дослідження. У статті використані загальнонаукові та спеціальні методи, за допомогою яких було розглянуто процеси, явища у їх взаємозв'язку. Теоретичну основу дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики соціального підприємництва.

При розкритті зарубіжного досвіду розвитку соціального підприємництва використовувалися методи логічного аналізу, експертних оцінок та метод порівняння, методи системного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії.

Результати. У наш час соціальне підприємництво в багатьох країнах світу перетворилося на досить поширену й активну соціально-економічну діяльність зі своєю ідеологією, місією та визначеннями. Воно характеризується наступними основними ознаками:

- соціальний вплив (social impact) – цільова спрямованість на вирішення або пом'якшення існуючих соціальних проблем;
- інновації (innovations) – застосування нових, унікальних підходів, що дозволяють підвищити соціальний вплив;
- самооплатність і фінансова стійкість (self-payement and financial stability) – здатність соціального підприємства вирішувати соціальні проблеми за рахунок доходів, одержуваних від власної діяльності;
- масштабність (scale, range; dimensions) – збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному й міжнародному рівнях) і поширення досвіду (моделі) з метою підвищення соціального впливу;
- підприємницький підхід (entrepreneurial approach) – здатність соціального підприємця долати недоліки